

(Ett bidrag till den ledlagda Draggen eller Föreningsnytt)

Hur allt började.....

För några veckor sedan fick jag av Gunnar Wockatz tillgång till en gammal jultidning "Jul-rosor", utgiven 1898. Tidningen startade 1886 och var en mycket populär jultidning vid förra sekelskiftet. I tidningen som mest innehöll små noveller med rosen-skimrande mamseller som alltid hade ett lyckligt slut fanns också en intressant artikel av Carl von Heideman och Axel Österlöf om hur man 1898 såg på den svenska folkdansen. Jag har omarbetat materialet till modern svenska och kondenserat till en historik överblick på den dåtida synen av den svenska folkdansen.

” ” Kännedomen om vilken matador byspelmanen under äldre tider var i sin ort, samt den betydande del dansmelodierna omfattade av den svenska folkmusiken, tyder på att dansen redan i urminnes tider var en ofta sedd och ingalunda okär gäst i den svenska bondens hem. Det gällde inte då som nu att hinna största möjliga varv; det gällde ett vårdat utförande av dansens olika rörelser. Hur anslående är icke dessa gamla danser! Vilken prägel av måtta och sansad kraft, av smidighet och behag! Ungdomen hade mycket mer tid att ägna sig åt dansen. Ståndsskillnaden mellan hemmansbarn och tjänstefolk var ej så stor som nu. Varje större arbete där grannars hjälp erfordrades krävde en festlig avslutning med dans. Efter hand föll sederna ur bruk. Fiolen lämnade plats för handklaveret. De gamla mollmelodierna passade inte för det nya instrumentet. Blott i de avlägsnaste bygderna, där senare tidens kultur inte hunnit tränga in, kan man ännu hos allmogen återfinna rester av de gamla sedvänjorna och bruken.

Emellertid har i våra dagar åter intresset för de gamla sedvänjorna väckts till liv. Även om många av de gamla danserna inte undgått förfalskningar, eller teatraliska tillsatser finns hos många kvar det svenska lynnet i dansen, *den svenska folkdansen*. Se till exempel i *daldansen* där masens alla rörelser är präglade av den mest trygga

självmödet och kraft. Ett beställningsjobb från Kungliga Operan, där balettmästare Anders Selinder fick i uppdrag att komponera en dans som skulle präglade dalarnas karakteristiska dannlyne och skulle passa i ett *Nationaldivertissement*. Dansen uruppfördes som solodans 1843 på Kungliga Operan i samband med Karl XIV Johans 25 åriga regentskap. Den första dalmasen

dansades av Wilhelm Pettersson, med titeln grotestdansare, död 1854 (se bild nedan). En annan typisk för tiden mansdominerad dans var *trekarlspolska* där masen har två kullor på sin lott, förmodligen för att visa, att han går i land med att dansa större delen av dansen själv. Till skillnad från sydeuropeiska danser är det här masen

som dansar för sin kulla och inte tvärt om. Många är de danser, oxdansen från Karlstad gamla gymnasium, lappdans, björndans, halling, där de unga männen skulle visa manlig styrka och uthållighet. Hallingen får väl betraktas som en av de vackraste av våra folkdanser, där männen får utlopp för sin styrka och gracilitet. Ännu i dag kan man se de unga bondpojkar dansa med varandra. De klassiska karaktärsdragen ligger dock i musiken. Redan melodin till *Daldansen* skänker dess något tunga prägel, *Fryksdals polskan* värmlänningens friska hurtighet, *Blekingskan* och *Tosingadansen* skåningens välmående och ofta bondkomiska flegma. De ännu

mer intressanta danserna är danslekarna, växlande mellan sång och dans där dansen endast är en illustration till texten. Ur kulturell synpunkt är de mer intressanta eftersom de lämnar en bättre bild av tidens åskådning och sätt att roa sig. Trots att mycket har fallit i glömskans djup är dock den skörd, flitiga samlare lyckats bärga ingalunda obetydlig eller värdelös.

Det inom Sverige nyvaknade intresset för svensk folkdans är inte av gammalt datum. Dansen tillhör ju ungdomen och vad är då naturligare än att den i "den eviga ungdomens stad", Uppsala skulle finna sina utövare. Studentföreningen *Philocoros*, endast män, bildades i slutet av 1870-talet i Uppsala, som ville reformera dansen som de ansåg ful och enformig. Det nybildade Nordiska Museet hade också samtidigt väckt intresse för äldre bygdekultur. Det stora genombrottet blev 1883 då *Philocoros* gjorde en *folklivsexpedition*. Dräkter införskaffades och halva ensemblen fick klä ut sig i kvinnokläder eftersom det vid den här tiden saknades kvinnliga studenter. 35 städer besöktes, 57 föreställningar hölls. Samtidigt inhämtades mycket material i form av låtar, danser och berättelser från landsbygden som sedan låg som underlag där *Philocoros* skapade sina dansböcker, *Philocoros-album* med början 1891. Föreningen gjorde sedan ytterligare resor, medlemsantalet ökade i kapp med

allmänhetens sympatier. I Stockholm bildade 1893 Dr Artur Hazelius med hjälp av några *Philocoros*-medlemmar sällskapet *Svenska Folkdansens Vänner* nu med närmare 500 medlemmar. Tidskriften *Lekstugan* gavs ut med beskrivningar och noter till de svenska folkdanserna. Efter förebilden uppstod snart lokalföreningar runt om i landet och otaliga är de mindre sällskap och klubbar vilka för närvarande övar folkdans.

Snart skulle Dr Hazelius uppvisa en del av danserna och lekarna på sitt eget *Skansen*." "

// Lars Abrahamsson 2016//

Vart är vi på väg ?

"Svenska Folkdansringen, är en rikstäckande organisation, vars ändamål är att studera, sprida kännedom, levandegöra samt föra vidare svensk folklig kultur." Så lyder §1 moment 1, inom vår moderorganisation.

När man ser sig runt om i olika folkdansföreningar efter några års uppehåll slås man dess träningsmaterial och uppvisningsmaterial och man undra, *vart är vi på väg ?*

Större delen av dansreportoaren utgörs av nykomponerade så kallade gillesdanser. Det finns i dag på marknaden tusentals varianter av dessa gillesdanser, som vanligtvis utgör varianter eller mix av de 5 grunddanserna, vals, schottis, polka, hambo och mazurka. De flesta har skapats från 80-talet och framåt, ofta av entusiastiska gammaldansinstruktörer eller folkdansledare som måste lämna spår åt eftervärlden. Många av dessa danser är helt ologiskt ihopsatta och innehåller övergångar och kompositioner som aldrig skulle överleva en 'folklig tradition'. Skillnaden mot de gamla, genuina gillesdanserna som förekom i lekstugorna för ca 100 år sedan är att dessa har dansats i generationer och av icke skolade dansare, vilket resulterat i danser som har en naturlig logisk sammansättning och övergångar. Dagens så kallade gillesdanser skulle aldrig klara detta. Anledningen att de fungerar är att dagens dansare har så stor rutin och tilltro till sina instruktörer att de *'gör som man säger'*, utan att ifrågasätta hur eller varför.

Ett avskräckande exempel är en populär dans kallad *Resterödspolkan*. Det fantastiska är att det inte finns ett spår av polka i dansen. Den är till 100 % en produkt från någon som nyss gått en kurs i line-dans. Musiken är visserligen en polka, men dansen hade fungerat med vilken 4-taktsmusik som helst.

Ett annat exempel är *Pensionärshambo* ??? Ett dalsteg i början av dansen ger ett spår av hambo, men sedan..... Är vi så dåliga dansare inom folkdansringen att vi inte klarar större utmaningar än, *en nära döden hambo*? Går vi inte till våra träningar för att hela tiden få utmaningar, att utvecklas och känna att vi blir bättre dansare för varje träning? Alla utmaningar *måste* man inte klara av!

I början på 80-talet när polskorna och många 'gamla' nyupptecknade danser såg dagens ljus ville man skilja på *folkdanser* (komponerade danser, ofta syftade man på Gröna-boken danser från Philochoros och Anders Selinders arv) och äkta *folkliga danser*. Det var en stor missuppfattning. *ALLA* de danser vi har i vårt arv är komponerade danser. Många komponerades redan under medeltiden av dansprofeter och den stora samlingen av komponerade danser kom under mitten av 1600-talet när balettakademien bildades i Frankrike av Ludvig XIV. Dåtidens dansmästare komponerade danser för hovet och de högre stånden. Dansen var för denna grupp ett av dåtidens sociala medier. Livet för de unga fröknarna gick i första hand ut på att bli bortgifta och dansen var ett naturligt media. Bondesamhället och tjänstefolket så hur societeten dansade och omsatte och anpassade dessa danser till stugor och logar. Där levde danserna vidare och finslipades genom generationer. Men, kom ihåg att *allt är spårbart till de från början komponerade danserna*.

Grönabokens danser (Philochoros och Anders Selinder) är ju en samling av danser från 1850-1920 komponerade i tron att återspegla hur allmogen roade sig, men också ett annat sätt att exponera dansen. Nu skulle dansen för första gången i sin historia vara en *uppvisningsdans* mot att tidigare varit en *sällskapsdans*. Man la stor vikt vid att få stor variation i dansen, med så liten repeterbarhet som möjligt. Även i dag är dessa danser kanske de mest populära hos en i dans oskolad allmänhet och har ett stort danshistoriskt värde.

Vart är vi på väg, var ju inledningen. Vad är då faran med att lägga så stort intresse åt de senaste 30 årens komponerade gillesdanser. Danserna är ju mycket populära och risken att de lever vidare är stor. Många av dem är ju också dokumenterade både i text o bild. Faran är om vi ser framåt, kanske 50 år..... Har då dessa nykompositioner blivit en del av den folkliga kultur vi är satta att förvalta, att levandegöra, som finns beskriven i §1 ovan. Faran är mycket stor. Det ligger ett stort ansvar på dagens dansledare att vara mycket kritiska till denna danskultur. Jag skulle inget sagt om vi hade saknat ett riktigt folkligt kulturarv, men det gör vi inte. Det finns massor av fina danser bevarade som genomlevt en naturlig utveckling och det finns danser i alla svårighetsgrader, allt från danser jämställda med pensionärshambo i svårighetsgrad till atletiska danser som björndans eller halling.

Visst måste det vara trevligare att på en uppvisning berätta; att så här roade sig våra förfäder på logar och stugor på 1880-talet i stället för att berätta att det vi ser är ett resultat från en överenergisk självlärd gammaldansinstruktör på 1980-talet.

/Lars Abrahamsson 2016

